

Zinātnes Vēstnesis

Latvijas Zinātņes padomes, Latvijas Zinātņu akadēmijas un Latvijas Zinātnieku savienības laikraksts

10 (155)

1998. gada 25. maijs

*Latvijas Republikas Valsts Prezidentam G. Ulmanim
Latvijas Republikas Saeimas pri-tajam A. Čepānim
Latvijas Republikas Ministru Prezidentam G. Krastam*

Pamatoties uz LZA akadēmīka Jāņa Endzelīna piemiņas konferencē "Latviešu valoda mūsdienā Latvijā" (Rīga, 1998., 22. aprīlī) izteiktām ierosinājumiem, Latvijas Zinātņu akadēmija aicina valsts varas institūcijas:

1. Papildināt Latvijas Republikas Satversmi ar normu, ka Latvijas Republikas valoda ir latviešu valoda, turklāt šo tēzi iekļaujot vienā no Satversmes pantiem, kurus drikst grozīt tikai ar tautas nobalsojumu (referendumu), piemēram, izveidojot jaunu 7. pantu Satversmē.

2. Valsts Prezidentu izsludināt 1999. gadu par "Latviešu valodas gadu", kura laikā būtu īpaši nostiprināma latviešu valodas sociolingvistiska situācija, popularizējama latviešu valodas pareiza, nesakropļota lietošana saziņas līdzekļos, veidojamas jaunas, tolerantas un metodiski efektīvas pieejas latviešu valodas apmācībā valsts valodas nepratējiem.

3. Paredzēt detalizētas ilgtermiņa latviešu valodas valsts programmas zinātnisku izstrādāšanu, kā saglabāt un sargāt latviešu valodu, šīs programmas finansēšanu nodrošinot no valsts budžeta.

Rīga, 1998. g. 12. maijā

LZA prezidents Jānis Stradiņš

LZA ģenerālsekreitārs Andrejs Siliņš

Kā sekmīgi piedalīties NATO programmās

14. maijā Latvijas Zinātņu akadēmijā ar priekšlasījumu un konsultācijām uzstājās NATO Zinātņes komitejas eksperts P. Renjo kungs.

"Zinātne Vēstneša" š. g. 8. numurā rakstā "NATO — ne tikai militāra alianse" lasītāji jau varēja iepazīties ar trim NATO darbības virzieniem — militāro, politisko un zinātnisko, no kuriem mūs vairāk interesē tieši trešais un tās iespējas, kādas mūsu zinātniekim ir iekļauties NATO finansētajās pētniecības programmās. Par to žurnālistam pastāstīja Latvijas pārstāvis NATO Zinātnes un Modernās sabiedrības problēmu risināšanas komitejās — LZA ģenerālsekreitārs A. Siliņš. Viņš arī šajā tikšanās reize klātesošos iepazīstināja ar viesi un mudināja jautāt par visu, kas saistīs ar pieteikumu iesniegšanu, noformēšanu utt., jo bieži vien solīds projekta pieteikums konkurenčē zaudē tikai tādēļ, ka nav noformēts atbilstoši pastāvošajām prasībām.

P. Renjo kungs bija iecerējis savu uzstāšanos dalīt trīs daļās:

- 1) NATO Zinātņes komitejas programmas,
- 2) "Zinātne — mieram",
- 3) kā rakstīt sekmīgus priekšlikumus.

Mazliet par pašu viesi. P. Renjo kungs ir eksperts, viņam ir grāds inženierzinātnēs, precīzāk — jūras flotes inženierzinātnē un flotes arhitektūrā. Viņš ilgāku laiku strādājis Francijas aizsardzības ministrijā dienestā, kas nodarbojas ar kuģu būvi un starptautiskiem sakariem. P. Renjo zinātniskās intereses saistītas ar konstrukciju materiāliem, enerģētiskām iekārtām un kontrolsistēmām. Kā teicā akad. A. Siliņš, mūsu viesim ir liela pieredze dažādu projektu radošanā un vadišanā, sākot no to plānošanas līdz realizācijai un kvalitātes kontrolei. Viņš ir bijis NATO pārstāvis ASV, Vācijā, piedalījies divpusīgu un kolektīvu starptautisku līgumu izstrādāšanā. Divus gadus P. Renjo ir Zinātņes komitejas eksperts.

Referāta pirmajā daļā P. Renjo iepazīstināja ar 1958. gadā izveidoto NATO Zinātņes komiteju, kura kopš 1991. gada veido partnerattiecības ar Austrumeiropas valstīm, kas nav NATO dalībnieces. Modernās sabiedrības problēmu risināšanas komiteja nodibināta 1969. gadā ar mērķi pētīt sociālās un vides aizsardzības problēmas. Ir pieņemti vairāki prioritāri virzieni, kuros partnervalstu zinātnieku piedalīšanās būtu ļoti vēlama.

Referents iepazīstināja ar tām iespējām, kādas paveras projektu līdzdalībniekiem. Tās ir pēcdoktorā studijas, kad 10

dienās 60—80 pēcdoktora "studentu" grupai tiek nolasītas 12—15 lekcijas. Tās ir arīsas darba tikšanās (2—3 dienu garas), kurās piedalās 20—50 dalībnieki no NATO un partnervalstīm. Tie ir kopējie pētniecības granti, kad projektu ietvaros ir iespējams strādāt 1—4 nedēļas, un īsas vizītes projektu grantu ietvaros. Visos gadījumos tiek segti ceļa un uzturēšanās izdevumi, bet netiek maksāta alga.

Runājot par NATO programmu "Zinātne — mieram", kura ir plānota pieciem gadiem un kur vēl var iesniegt pieteikumus līdz š. g. augustam, P. Renjo iepazīstināja ar tām tēmām, kurās varētu piedalīties mūsu zinātnieki. Tās ir, piemēram, tirgus orientēta ekonomika, socioekonomikas infrastruktūra, augsta kvalitāte zinātnē un tehnikā, sadarbība starp zinātni un rūpniecību u.c. Šī programma ir paredzēta arī kā palīdzība iekļaujties starptautiskā zinātniskā sabiedrībā, atrast sev partnerus, iepazīties ar moderno zinātnes menedžmenta praksi un jauno zinātnieku atbalstam.

Tikšanās pēdējā daļa bija veltīta projektu noformēšanai un izraisīja daudz jautājumu, uz kuriem tika sniegtas kompetentas atbildes.

Z. Kipere

"Skeneris" skan labāk par "skanneri"

Saruna ar Latvijas Zinātņes padomes projekta

"Datoru tīkli: latviešu terminoloģija" vadītāju Dr. dat. Gunti Fricnoviču

"Z. V." — LU Elektronikas un datorzinātņu institūta zinātnieki jau tad, kad institūts vēl atradās Latvijas Zinātņu akadēmijas sastāvā, bija pazīstami kā latviešu terminoloģijas entuziasti. Jo svārīgāk tas ir tādēļ, ka datorzinātnēs un informātikā latviešu terminoloģija ir jārada pilnīgi no jauna. Nu jau klajā nākušas vairākas vārdnīcas. Kā tas notika?

G. F. — Pateicoties Latvijas Zinātņes padomes Informātikas ekspertu komisijas sapratnei un atbalstam, jau no 1991. gada esam saņēmuši grantus jeb projektu finansējumus. Pirmā projekta "Dālītu datu apstrāde: latviešu terminoloģija" rezultātā iznāca angļu—krievu—latviešu skaidrojōšā vārdnīca "Datu pārraides un apstrādes sistēmas" (1995. g., izdevējs a/s "SWH Informativās sistēmas"). 1994.—1996. gada grants saucās "Personālie datori: latviešu terminoloģija". To vainagoja šogad, 1998. gadā, a/s "Dati" apgādā klajā nākuši angļu—latviešu—krievu skaidrojōšā vārdnīca "Personālie datori". Kādēļ izraudzījāmies šādu tematu? Personālos datorus plaši lieto visās zinātnes un tautsaimniecības nozarēs, arī sadzīvē, taču atbilstošu latviešu terminu nebija, izlīdzējāmies ar angļu terminiem. Pat ne angļu—amerikāņu slengā, jo tie tapuši Amerikā. Pašlaik strādājam pie granta "Datoru tīkli: latviešu terminoloģija". Tas ir trešais posms vienotas latviešu terminu sistēmas radīšanai datorzinātnē.

"Z. V." — Vai jūsu darba grupā strādā tikai institūta līdzstrādnieki?

G. F. — Bez Dr. h. dat. Alda Bauma, Dr. dat. Ilzes Iizīnas un manis, kas visi esam no Elektronikas un datorzinātņu institūta, sadarbojāmies arī ar Andreju Gobzemiju no Rīgas Aviācijas universitātes, Jāni Kikutu no LU Matemātikas un informātikas institūta, Juri Borzovu no Rīgas informācijas tehnoloģijas institūta (RITI). Mums palīdzējis arī datorspecialists profesors Imants Freibergs no Kvebekas universitātes Monreālā (Kanādā).

"Z. V." — Vieni vienīgi informātikas speciālisti?

G. F. — Kā tad bez valodniekiem! Tieši viņi jau ir tie, kas pārbauda, vai jaunais termins atbilst latviešu valodas vārdu veidošanas likumībām un labskānbai. Jau 1992. gadā radās ideja izveidot pie Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisijas Informātikas terminu apakškomisiju, kuru uzsticeja vadīt man. Tā savā ziņā ir unikāla komisija, jo jau sešus gadus mēs regulāri i pēc divām nedēļām pulcējāmies, lai apsprestītu kārtējos pieprasījumus, ko šai komisijai iesniedz speciālisti no augstskolām, dažādām iestādēm, kā, piemēram, Latvijas Bankas, no TV, radio, laikrakstiem, dažnedažādām firmām, kurām savos tekstos nepieciešami latviešu termini. Bieži vien viņi dod savus priekšlikumus līdz ar skaidrojumu, mēs tos izvērtējam un vai nu apstiprinām vai iesakām labāku variantu. Piemēram, bija priekšlikums *entry* tulko kā *ievade*. Mēs pieņemām *ievadne*. *Tooltip* pēc vairāku variantu apsvēršanas vienojāmies nosaukt par *rīkrādi*. Katrā gadījumā tiek pārbaudīts arī tas, kā termins strādā tekstā, vai, vairākkārt lappusē atkārtots, tas nerada nepatikamas izjūtas.

"Z. V." — Lietotājs jau būtu ar mieru iztikt ar to pašu angļu terminu, to jau viņš pazīst. Latviešu jāmācās no jauna.

G. F. — Tā jau saka, ka jauns termins iegulstas atmiņā tikai pēc četrdesmitā reizes, un mēs neesam tādi ideālisti, lai cerētu, ka pilnīgi visi mūsu ieteiktie termini uz karstām pēdēm "aizs tautā". Mēs terminus iedalām četrās grupās. Pirmie — tie, kas jau iegājušies mūsu parastajā leksikā, tādi kā *dators*, *programmatūra*. Ar tiem jārīkojas uzmanīgi, tādēļ mēs cēnšamies tos nevis aizstāt ar citiem, bet lūkoties, lai tie labāk atbilstu latviešu valodas būtbāi. Tā ieteicām lietot *printeris* ar latvisko — *is galotni*, lai novērstu iespēju kļūdīties tā locījumā. Katrs taču teiks *printerim* nevis

printeram. Izvēlējāmies *skeneris*, kaut arī sarunā jau bija iegājies *skanners* vai *skaners*, jo vārdam *skanēt* taču ir pavisam cita nozīme. Reizēm, tieši otrādi, nākas atteikties no latviešu vārdiem, kā tas bija ar *datoru*, ko ieteicām *skaitlītāja* vietā. No *datora* varam atvasināt *datorizēt*, bet kā no *skaitlītāja*? Savukārt *kompjūters* nav pieņemams nelatvisķu burtu salikuma *pjū dēl*.

Otro terminu grupu lieto daudz cilvēku, kas neatkarīgi no savas profesijas strādā ar datoru. Arī šiem vārdiem jāatbilst latviešu valodas pamatprincipiem. Tādi būtu *tastūra* (nevis *klaviatūra*) vai *izvēle* (*menu*).

Trešo terminu grupu lieto speciālisti. Šajos gadījumos ir labāk, ja termins ir pēc iespējās tuvāk oriģinālam. Var atlauties aizguvumus, lai atvieglotu atpakaļtulkosanu, citādi mēs radītu terminus, kurus tikai paši spētu tulko atpakaļ angļiski.

Ceturto terminu grupu lieto ļoti šauri speciālisti, tādēļ termini ļoti maz atšķiras no oriģināla.

"Z. V." — Grāmatas tiek izdotas samērā lēni. Un arī reti. Vai ir vēl kāda iespēja latviešu terminus "laist tautās"?

G. F. — Angļu—latviešu tulkojumu bez skaidrojuma ievietojam datu bāzē, kas ir pieejama RITI, arī akadēmiskajā tīklā un Internetā. Pie tam, par brīvu, jo tā ir taisīta par valsts naudu. Vēl nesen bija iespēja ierasties RITI komerccentrā un bez maksas to ierakstīt savā kasetē ar noteikumu, ka tā netiks izmaiņīta un lietota komerciāliem mērķiem. Šobrīd datu bāze tiek pārveidota, bet cerams, ka šāda iespēja drīz atkal būs pieejama. Šī visplašākajai sabiedrībai pieejamā terminoloģija ir tas reālais leguvums, kas radies, pateicoties Latvijas Zinātņes padomes finansiālajam atbalstam.

Ar Gunti Fricnoviču runāja Zaiga Kipere

Iznācis "Tehnikas Apskata" pirmais Latvijas numurs

Daudzi savās rokās ir turējuši nelielās gaišbrūnās "Tehnikas Apskata" burtnīcīnas — ar tādu nosaukumu pirms 43 gadiem Latviešu Inženieru apvienības (LIA) dibināta 1948. gadā 9. maijā Eslingenā, Vācijā, kopš 1975. gada — Latviešu Inženieru apvienība Kanādā, ar centru Monreālā un nodaļām visā pasaulē) ideja izdot žurnālu kā saiti starp svešumā dzīvojošajiem latviešu tehniskās inteliģences pārstāvjiem. Nu tas ir atnācis uz Latviju, lai stātos kādreiz populārā žurnāla "Zinātne un Tehnika", vēlāk — "Zinātne un Mēs", vietā pēc to nogrimšanas tirgus ekonomikas saceltajos izdevējdarbības vīļos, kuros mūža mieru atrada ne viens vien savulaik populārs (un ne tikai zinātniski populārs) žurnāls. Šobrīd, ja neskaita specifisko "Zvaigžņoto Debesi", tas ir vienīgais periodisks izdevums, kas populāri informēs par zinātnes un tehnikas norisēm.

Žurnāla "Tehnikas Apskats" galvenais redaktors akadēmīķis Juris EKMANIS:

— Žurnālu mēs saņemām līdz ar aptuveni 270 ārzemju abonentiem. Tās ir gan privātpersonas, gan organizācijas visā pasaulē. Aptuveni tik pat daudz "piemetām klāt" eventuālos lasītājus Latvijā un noteicām pirmā numura tirāžu. Atkarībā no lasītāju intereses to varam palielināt neierobežoti.

Runājot par saturu, atkārtošu to, kas lasīams kopā ar akadēmīki Jāni Stradiņu rakstītajā 1. numura ievadā, kur izteikta pateicība Kanādā iznākušā žurnāla pēdējam redaktoram inž. J. R. Paliepam un tā organizatoriskajam "motoram"

LIA prezidentam A. Palejam, pēc kura ierosmes žurnāls pārnāca uz Latviju ar sekojošiem noteikumiem:

1) tiek saglabāta izdevuma galvenā ievirze — informēt jebkuru pasaulei dzīvojošu latviešu lasītāju par zinātnes un tehnikas attīstības tendencēm vispirms Latvijā un salīdzinoši arī pasaulei, sekmējot diskusijas par šo tendenču ievirzēm; 2) publikācijas top ciešā sadarbībā ar autoriem visā pasaulei, pie kam izdevuma pārraudzību veic divas redkolēģijas daļas, kuras Latvijā veido Latvijas Zinātņu akadēmija, bet ārpus Latvijas — LIA; oriģinālpublikāciju piesaistei plaši tiek izmantoti LZA un LIA loceļu pārstāvētie zinātnes un tehnikas virzieni un pieredze; 4) žurnāla abonēšanu un izplatišanu organizē LZA un LIA attiecīgi Latvijā un ārzemēs.

Pirmā diskusija jau varētu izvērsties par terminoloģiju, par latviešu pareizkrastību, piemēram, kāpēc žurnāls līdz šim saučas "Tehnikas Apskats", bet Latvijā to bija iespējams reģistrēt tikai kā "Tehnikas Apskatu". Interesanti, ka terminoloģijas ziņā atkal aktīvākies izrādās "tehnokrāti", jo citā pēc citas nāk klajā apjomīgas vārdnica datortehnikā, enerģētikā, celtniecībā, kamēr sociālo zinātņu pārstāvji sūkstās par latvisku terminu trūkumu. Turklat latviešu valodas kopšana ir tieši tā joma, kur valdība ir Zinātņu akadēmijai deliģējusi iipašas pilnavaras.

Nosaucot dažus pirmā "Tehnikas Apskata" rakstus — Edgara Siliņa "Aiz saules tālāk ej!" (Virs bezapziņas bezdibeniem), Jāņa Stradiņa "Tartu universitāte Latvijas zinātnē un kultūrvēsturē", Elmāra Tomsona "Atomelektrostaciju gredzens ap Latviju", Artura Balklava "Latvijas

astronomija jaur ir Eiropā un pasaulē", Valentīnas Skujīnas "Noturīgais un mainīgais latviešu valodas tehnisko zinātnu terminoloģijā", jāatzīmē, ka nemaz nav tik viegli atrast zināniekus, kas par saviem darbiem spētu uzrakstīt saistoši un plašai auditorijai saprotami. Tā ir joma, kurā būtu jātrenējas katram zinātniekam, ja viņš grib gūt atbalstu sabiedrībā, kā tas ir nepieciešams.

Redakcijas kolēģijas loceklis LZA goda loceklis Oskars GERTS:

— Neraugoties uz Akadēmijas prezidenta un viceprezidenta labo novērtējumu, es pats neesmu visai apmierināts, jo realizētais atšķiras no iecerētā, galvenokārt tehniskajā izpildījumā. Formāta un spoguļa laukuma ziņā žurnāls ir maksimāli tuvināts iepriekšējam, Rietumos iznākušajam žurnālam, tādēļ mums ir mazliet neparasts, taču pirmie divi trīs numuri būtu jāuzskata par starposmu, kura laikā tiks izveidots jauns dizains. Iespējams, ka arī nosaukumā ienāks vārds "zinātne", lai labāk raksturotu žurnāla satura plašumu. Žurnāla nākotni es sarežušu tādu, ka 2/5 vai 1/2 aizņems tēma, kuru varētu nosaukt par **lielajiem latviešiem** — par tiem latviešu un ne tikai latviešu — Latvijas zinātniekiem, kas neatkarīgi no viņu dzīves un darba vietas pasaules zinātnē ir devuši tādas vērtības, ka paliks vēsturē arī tad, kad latviešu varbūt vairs vispār nebūs. Ar laiku šie raksti varētu tikt apkopoti atsevišķā krājumā vai enciklopēdijā. Pārējā žurnāla daļa būtu veltīta aktualitātēm, jaunajam piņsumam Latvijas zinātnē.

Bet kāpēc tikai astroloģija?

Izlasot A. Rača publikāciju "Astroloģijas iespējamā loma pedagoģijā" laikraksta "Izglītība un Kultūra" 1997. g. 13. novembra numurā, pārņema divējādas izjūtas un arī dzīvās izraisījās asociācijas. Diemžēl, ļoti atšķirīgas no tām, kādās tās bija astrologam, un tādēļ radās vēlēšanās par šo jautājumu izteikt savas domas. Tā radās šīs raksts, kuru diemžēl "Izglītība un Kultūra" līdz pat šim brīdim nav uzskatījis par iespējamu ievietot, tā, manuprāt, uzskatāmi nodemonstrējot, ar kādās "izglītības" un "kultūras" sasniegumu propogandu tā reizēm aplaimo savus lasītājus. (Beidzot A. Balklava raksts "Kāpēc tikai astroloģija?" iespiests arī "Jaunās Avīzes" 14. maija numurā. — Red.)

Augšminētā A. Rača rakstā runa ir it kā par visai nozīmīgu jautājumu — par psihologu lietderību skolās, pret ko, protams, nekādu iebildumu nevarētu būt. Pat vairāk, vārdu lietderība droši var aizstāt ar — nepieciešamību, bet, piedodiet, kāds tam sakars ar astroloģiju. Vai tad mūsdienu psiholoģijai kā zinātnei nav nekādu sasniegumu, vai arī tie ir tik niecīgi, tik neapmierinoši, tik nepietiekami, ka jau jāmeklē astrologu palīdzība?

Līdz ar to arī nonākam pie cēloņiem, kas ne tikai pamudināja, bet lika rakstīt šo rakstu, lai arī apzinājos, ka tam būs grūti ieraudzīt dienas gaismu kādā masu tirāžas laikrakstā, jo vērsīsies pret astroloģiju, kas šajos laikrakstos ir iekarojusi ļoti stabilas pozīcijas (kuras var salīdzināt ar to privilēgēto stāvokli, kādu, piemēram, Indijā ienem svētās govis) — gandrīz jebkurš no tiem, šķiet, uzskata ja ne par pienākumu, tad goda lietu atvēlēt sleju astroloģiskām prognozēm vai horoskopiem.

Tātad, attiecībā uz izjūtām: pirmkārt, neapšaubāmi ir gandarījums par sasniegto vārda brīvību, par iespēju paust dažādus, bieži vien pat pilnīgi pretējus un arī aplamus uzskatus un, otrkārt, nožēla, ka šī brīvība bieži vien tiek izmantota ne sabiedrības interesēs un, ka ne katram ir iespējas šī brīvību izmantot oficiāli likvidētas, bet tomēr katrā izdevumā neoficiāli pastāvošas cenzūras dēļ.

Attiecībā uz asociācijām: vēl nesen ļoti aktuāls bija jēdziens — karjošais ateisms — un ar tām valstisku atbalstu saistījās vesela virkne iedarbīgu aktivitāšu, kas deformēja sabiedrības apziņu, kavējot un pat liezdot objektīvu realitātes uztveri un izpratni. Tagad tas, šķiet, transformējies par, varētu teikt, — lienošo tumsonību (atvasinājums no kādreiz populārā — polzučaja kontrevolūcija) ar astroloģiju kā vienu no šīs tumsonības paveidiem, jo masu informācijas līdzekļu piesārņojums ar dažādiem pēc savas būtības satricēši trūiem horoskopiem, ko pilnīgi var uzskatīt par vienu no garīgās narkozes, resp. apziņas aptumšošanas līdzekļiem, ir pienēmis tādus apmērus un tik ļoti iedarbojas uz lasītājiem, ka zinātnes atziņu popularizēšana laikrakstos un žurnālos jau ir kļuvuši gandrīz neiespējama. Tās, t. i., zinātnes atziņas esot neinteresantas, lasītāji tās, atšķirībā no horoskopiem, nepieprasot un, līdz ar to, nelasot, un tā nelietderīgi tiekot izšķiests preses izdevuma dārgais iespiedlaukums.

Es to saku arī no personīgās pieredzes, kad gan "Latvijas Vēstnesim", gan tā sauktajai "Neatkarīgajai Rita Avīzei" reiz piedāvāju rakstu par Eiropas kosmiskās pārvaldes izstrādātajām kosmisko līdparātu palaišanas programmām un uzdevumiem, kurus ar šo kosmisko misiju palīdzību cer atrisināt, jo biju iedomājies, ka mums, ar lielu centību tiecoties uz

integrēšanos Eiropas Savienībā, būtu gan lietderīgi, gan interesanti zināt, kāda tad ir šī sabiedrība, kura savu eksistenci un attīstību balsta uz moderno zinātni un no tās atziņām atvasinātām visaugstākajām tehnikām, kādas problēmas tā risina zinātnes jomā un kuru risināšanā arī mums ir un būs jāiesaistīs, ja gribam tur ielet kā līdzītiesi un pilnvērtīgi loceklī, bet ne kā garīgi atpalikusi un uz zinātnisku un tehnisku parazītismu noskaņojusies vai mērķtieci noskaņota province.

Varēja jau šo rakstu nerakstīt. Un ne tikai tā iemesla dēļ, ka astroloģija ir zinātniski izvērtēta un novērtēta jau sen. Te varam minēt kaut vai slaveno astronому, vienu no debess mehānikas pamatlīcējiem Johānu Keplēru, kurš pats, savā laikā nodarbojoties ar astroloģiju un labi pārzinādams visu ar šo tematu saistīto, nosaucis astroloģiju par astronomijas dumjo meitu. Kopš tā laika jau nekas nav mainījies, jo astroloģija, atšķirībā no zinātnes, neatīstās. Tā balstās uz ezoterisku, t. i., ārpusieredzes (inspirācijas vai citādi) ceļā iegūtu senu zināšanu un mānu sajaukuma kopumu, kurā bez pamatīgas izpētes ir grūti nošķirt racionālo no nevajadzīgā un pat kaitīgā.

Varēja šo rakstu nerakstīt arī tādēļ, ka arī Latvijas zinātnieki jau ir uzskatījuši par savu pienākumu pievērsties šim tematam, kad pēctrešāsatmodas uzbangotā brīvības eiforija diemžēl pavēra plašu celu arī astroloģijas un citas maģijas popularizēšanai, un viņos bija ilūzija, ka saprātīga lietu būtības izgaisīšana varētu šo kolektīvo neprātu aizkavēt vai vissmaz ierobežot. Interesentiem var ieteikt tādus rakstus kā autora "Astroloģiju vērtējot" žurnālā "Zvaigžnotā Debess", 1991. gada pavasarī, 60.—66. lpp. un J. Birzvalka "Astroloģija sānskatā", arī "Zvaigžnotā Debess", 1992. gada pavasarī, 62.—65. lpp. u. c. Taču realitāte to izrādījās visai analoģiska cerībām mazinātā dzeršanas nelaimi tikai ar pretalkohola propagandas palīdzību, jo cēloņi, kas izsauc kā vienas, tā otras parādības pastāvēšanu un dzīvelīgumu, taču būtībā ir vieni un tie paši — dzīlais posts, kurā tika iegrūsta lielākā sabiedrības daļa, zinātnes un, līdz ar to, arī izglītības izstumšana no sabiedrības pastāvēšanas un attīstības prioritātēm utt.

Nesaskanu cēlonis starp astroloģiem un astronomiem, resp., zinātniekiem, galvenokārt, ir saistīts ar to, ka astroloģija diemžēl pretendē uz zinātniskumu, uz zinātnes paveida vai pat zinātnes nozares statusu, cenšoties izmantot zinātnes nenoliedzami pelnīto un augsto autoritāti kā aizsegū savas pastāvēšanas un darbības attaisnošanai, lai gan tam nav nekāda pamata. Šīs pretenzijas var vērtēt tikai kā citu nopelnī izmantošanu, un šādas darbības, protams, vienmēr izsauc sajukumu, neizpratni un tādēļ arī nepatiku un protestus.

Lielā mērā šīs pretenzijas sakņojas astroloģijas maldinošajā nosaukumā, kas diemžēl vēsturiski iegājies un tādēļ grūti izmaināms. To veidojošie vārdi "astro" un "loģija", t. i., attiecīgi un "zvaigznēm" un "zinātni" norādoši, tātad, it kā norāda uz "zinātni par zvaigznēm", lai gan, kā jau atzīmēts, astroloģiskās atziņas nav iegūtas zinātnisku pētījumu rezultātā un šīm atziņām nav nekāda sakara ar zvaigznēm. Pēc būtības astroloģiju vajadzētu saukt par kosmomaģiju un ar to arī daudz kas atrisinātos. Vismaz liela daļa cilvēku netiktu maldināti un saprastu, ka ar zinātni, kuras autoritāte, kā jau atzīmēts, vismaz kācīt cīvīzētā sabiedrībā pilnīgi pamatoti un vēl par laimi ir pietiekami liela, astroloģijai nav nekāda sakara. Tātad, savas nosaukuma līdzības dēļ ar astronomiju, kuras atziņas un

zināšanas tai faktiski nav vajadzīgas (tā sauktie astroloģiskie aprēķini ir vistirākā blēñošanās un to iemaņas horoskopu sastādīšanai var apgūt katrs, kam vien ir vēlēšanās, un par astroloģiju var kļūt, pat neapgūstot visai elementāras astronomiskas zināšanas), tātad, māmīkā un parazītē uz šīs zinātnes nozares autoritātēs.

Tātad, varēja šo rakstu nerakstīt. Bet gan plašā publikas aizraušanās ar astroloģiju, gan politiku, dažu atklātā, citu kautrīgā atziņās, ka arī viņi izmanto astroloģu pakalpojumus (vai tādēļ būtu jābrīnās par šādu politiku darbības labi izjutāmām sekām?), gan, visbeidzot, šo rakstu izprovocējušais raksts laikrakstā "Izglītība un Kultūra", kurā uzvedināts uz domām par astroloģu iesaistīšanas skolu darbā iespējamību (!), man pat ne kā zinātniekam, bet vienkārši pilsonim jau vairs nejāvēja kļūtēt. Tā turpinoties, drīz vien varam nonākt līdz tam, ka skolās mācīsim astroloģiju astronomijas vai tīcības mācības vietā. Un ne kā izvēles, bet obligātu priekšmetu.

Nobeidzot šo rakstu, ko, paredz, daudzi kritizē un nosodī, jo tas vēršas pret visai iemīlto, un, kā jau atzīmēts, gandrīz vai svētas govs statusā iesvaidīto astroloģiju, pavisam isi pievērsīšu uzmanību tikai dažiem jautājumiem.

Vai kads var uzskaitīt vai, vienkārši minot dažus piemērus, pateikt, kādus labumus astroloģija ir devusi cilvēci? Varbūt, ka tā ir kaut ko izgudrojusi, kas atvieglo ikdienu, uzlabo tās drošību vai komfortu? Varbūt tā ir novērsusi karus, sērgas, ārstējusi slimības, palīdzējusi cinīties pret noziedzību, nepieļāvusi lielas vai mazāk lielas nelaimes, piemēram, bankas "Baltija" krahu utt., kuru cēloņi ir politiķi un noziedznieki (saiklis "un" te nav likts kā vienlīdzības zīmes aizvietotājs), tātad, astroloģiski prognozējami cilvēki? Vai varbūt var minēt kaut ko citu, pietiekami nozīmīgu, bet maz zināmu?

Šķiet, ka šajā ziņā nav pārāk jāaizraujas ar zinātnes, tostarp astronomijas, devuma uzskaitījumu, jo, kam acis dotas redzēšanai, ausis dzirdēšanai un smadzenes saprašanai, labi zina, ka faktiski visa mūsu ikdiena, gan tās vitālo vajadzību, gan komforta apmierināšana, sākot kaut vai ar bumbīnākstuli un beidzot ar sakaru pavadoņiem, sabiedrības tālākas attīstības nodrošināšana utt. un tāpēc. ir saistīta ar zinātniskiem, tostarp pedagoģiskiem un psiholoģiskiem pētījumiem, ar zinātniskās pētniecības rezultātiem un ne ar astroloģisku māžošanos.

Šajā kontekstā negribētos vēl vairāk pieskarties ne mūsu politiku destruktīvajai, lai neteiktu vairāk, attieksmei pret zinātni vispār, nedz arī masu mediju labvēlībai pret astroloģiju atsevišķi.

Vai kāds astrologs vai astroloģi ir izdarījuši, piemēram, pētījumu par to, cik daudzi no, piemēram, dotajā dienā autoavārijas vai citos negadījumos cietušajiem ir mierīgi devušies ceļā vai darbā, iepriekšējā dienā izslājuši nomierinošu

Bet kāpēc tikai astroloģija?

Turpinājums no 2. lpp.

Ir vienkārši prātam neaptverami, ka situācijā, kad gan zinātne, gan kristīgā reliģija, kuru ieguldījums mūsu civilizācijas kultūras ģenēzē, sabiedrības materiālo un garīgo vajadzību apmierināšanā, tās eksistences un attīstības nodrošināšanā ir nepārvērtējami liels, un abas tās vienprātīgi, lai gan katru no sava viedokļa, noraida astroloģiju (un ne tikai to — arī citas maģijas) un brīdina par tās kaitigumu, lai neteiku jaunu, ko var dot gan aizraušanās, gan nodarbošanās ar to, astroloģija vēl joprojām turpina jaukt cilvēku prātus un ar masu informācijas līdzekļu neslēptu atbalstu cenšas arvien ciešāk iesaknoties mūsu ikdienā, mērķējot pat uz tās pamata pamatu — izglītības sistēmu.

Zinātne nekad nav noliegti un arī šobrīd nenoliedz cilvēka saistību ar Kosmosu. Vēl vairāk — tā šo saistību vienmēr ir uzsvērusi un pētījusi, t. i., centusies noskaidrot, izzināt, apjēgt. Tā pētījusi un pēta dažādu kosmisko faktoru, piemēram, Saules aktivitātes daudzveidīgo izpausmu ietekmi uz cilvēka veselību, reakcijas spēju utt., par ko jau ir daudz stāstīts un par ko varētu runāt vēl un vēl, jo zinātne nepārtraukti attīstās. Zinātne kategoriski nenoliedz arī iespējamu saistību un sakarību pastāvē-

šanu starp, pieņemsim, bērna ienemšanas brīdi, resp., Saules stāvokli zodiākā un bērna psiholoģisko, mentālo u. c. orientāciju utt. Taču tas ir jāizpēta, jāpārbauda un jāpamato, pirms kaut kādas rekomendācijas sāk ieteikt vai lietot praktiski. Zinātnieki nebūt nenoliedz, ka arī ezoterisko atziņu pārbaude varētu būt viens no zinātniskas izpētes jautājumiem, ja vien šobrīd zinātnes redzes lokā nebūtu daudz aktuālāku, vitāli svarīgāku, kā jau teikts, sabiedrības sekmīgai funkcionēšanai un attīstībai nepieciešamu uzdevumu risināšana, kā, piemēram, kodoltermiskā sintēze un alternatīvas enerģijas avoti, augstas (istabas) temperatūras supravādāmība, jauni materiāli tehnikai, medicīnai u. c., ļaundabīgie audzēji, AIDS un citas vēl neārstējamas un apārstējamas slimības, vides saglabāšana un atveselošana utt. un tjt., ko astroloģija diemžēl nerisina.

Un pats beidzamais jautājums — vai, uzsākot diskusiju par astroloģiju iespējamo ieguldījumu pedagoģijā, nevajadzētu to turpināt, apspriežot arī kāršu licēju, hieromantu, kafijas biezumu reģu, burvju, raganu un citu pesteļu droši vien ne mazāk varbūtīgo ieguldījumu mūsu skolu darba un līdz ar to izglītības sistēmas uzlabošanā?

A. Balklavs,
fiziķis

Mānticības stūrītis inženieriem?

"Jaunajā Inženieri" parasti sastopam arī dažādu studentu valasprieku aprakstus — par ceļojumiem, sacensībām, diskusijām, arī vairāk vai mazāk veiksmīgas anekdotes un prāta vingrinājumus. Taču pārsteidz tā februāra — marta numuri, kuros redzams kaut kas pavism cits. Un tad jājautā: ar ko tad mūsu jaunieši nule sākuši aizrauties?

Izrādās, ka viņi ir gatavi dot priekšoku skaitļu mistikai ("Tavs skaitlis Visumā!"), kam vēl sekošot horoskopu, ķīniešu ticejumi un citas no šārlatāniem patapinātas "gudribas"! Vai tiesām tiem, kuri te nākuši attīstīt savas spējas un intelektu, vajadzētu sākt kultivēt šādu tumsonību?

Skaitļu mistika bija raksturīga aizvēsturiskajai pirmatnējo cilšu sabiedrībai, kad gadu tūkstošu gaitā tikkō bija izveidoti pirmie skaitļu jēdziens un cilvēki sāka ar šīm abstrakcijām "spēlēties", itiverot tās primitīvos reliģiskos rituālos un vēlāk arī sasaistot ar debess ķermenē novērojumiem. Visādiem pareģiem, šāmaniem, priesteriem tas bija plašs darbalauks un iespāidīgs savas varas uzturēšanas līdzeklis, ko izmantojuši daudzi valdnieki un despoti.

Pat zinātnieka Pitagora skolniekiem senajā Grieķijā skaitļi bija pielūgsmes objekts. Taču vienlaikus parādījās arī Pitagora teorēma kā zinātnes fakts! Un ar laiku radās izpratne, ka skaitļi īstenībā ir vajadzīgi tam, lai būvētu aritmētiku un algebru, un ir aplami tiem piešķirt vēl kādu, ārpus matemātikas — zinātnes valodas — pastāvošu "augstāku jēgu".

Pitagorieši "skaidroja" skaitli 5 kā laulības simbolu — "virišķā" skaitļa 3 un "sievīšķā" 2 "apvienojumu", t. i., summu. Vai mūsu laikos kāds tādu apgalvojumu vairs nems par pilnu? Tomēr Bibelē minētais apokaliptiskais "zvēra skaitlis" 666 vēl šodien spēj satracināt tumšo pūli, kam sveša jebkāda racionalā, zinātniska domāšana. Tieši šādi jautinji iemiesoja jaunākās fanātisma varmācības un bija viduslaiku raganu dedzinātāji.

Izglītotam un garīgi patstāvīgam cilvēkam vajadzētu aktīvi pretoties jebkurai misticismu kultivēšanai un patiesu zināšanu noniecināšanai, kad tās tiek aizstātas ar surogātiem un aklu mānticību. Un it sevišķi jau tiem, kuri gatavojas kļūt par 21. gadsimta inženieriem! Kādēl mums būtu jāizrāda iecietība pret veikliem krāpniekiem un "dvēselu zvejetājiem", kuri saraksta grāmatu grāmatas, aicinādami visā nopietnībā iet atpakaļ no

astronomijas uz astroloģiju, no matemātikas — uz numērologiju, no medicīnas — uz pūšošanu, no ķīmijas uz alkīmiju? Vai mobilizēsim ķīmikus no jauna taisīt zeltu no māliem vai meklēti "filozofu akmeni"? Vai, pirms kerties pie turbīnas vai tilta projektiem, inženierim ieteiksim vispirms aiziet pie kāršu licējas vai pazīlēt kafijas biezumos? Kā gan saprātīgs cilvēks lai nesmejas par priekšlikumu iegūt savu "liktenīgo skaitli", sareizinot viņa mājas un dzīvokļa numuru un klāt vēl pieskaitot kurpu numuru? Tādiem skaitļiem vēl piesaista nedēļas, krāsas, akmeņus, rakstura īpašības! Tas viss ir pilnīgi patvalīgs, no gaisa grābtis un neiztur ne mazāko zinātnisko kritiku. Ticiba šādiem māniem ir tikai garīgas nevarības un slīktas gaumes demonstrēšana.

Tikai ar pūļa lēticību un "brīnumu" kāri izskaidrojams tas, ka tādi klausītāji bari saskräja uz nesenajām Maskavas fiziķu — sensāciju taisītāju — lekcijām. Uz savas "jaunās vakuuma teorijas" pamatiem un zinātnisku terminu kaudzes aizsegā šie vīri solīja ne tikai izveidot jaunu fiziku, bet arī radīt neierobežotas iespējas pasaules enerģētikā, ķīmijā, metalurgijā, visu slimību ārstēšanu un piedevām vēl "pārkāpt materiālās pasaules slieksnī", t. i., pamatojumu jaunai reliģijai! Un visdivaināk ir tas, ka atradās atsaucīgi ļaudis — pat no zinātnieku aprindām!

— kuri ne vien organizēja šīs "viesizrādes", bet arī paši atplēstām mutēm noklausījās šo mistifikāciju, neizteikdamī nevienu kritisku piezīmi! Zinātnes pārvēršana par pseidozinātni ir jau rafinētāks mistikas kultivēšanas paveids. Taču starpību var saskatīt tās izplatīšanas metodēs. Tikai pseidozinātnē cēšas ar tādu uzbāzību reklamēt savus "atklājumus", uzdoties par pasaules "izskaidrotāju un glābēju". Nopietni zinātnieki tā nekad nedara, lai cik svarīgs būtu viņu sasniegums.

Atbilde te viena: nevairosim mānticību! Tās jau tāpat ir papilnam mūsu popkultūras un banalitātes piesārnotajā garigajā vidē! Zinātnei un īstajām zināšanām ar šo māžošanos nevar būt nekā kopīga! Ir labi, ka mūsu dzīvi pārvalda loģikas likumi, un katras dzīlākas izglītības vadmotīvs ir cilvēka radošā griba un saprāts.

Profesors I. Strazdiņš,
RTU Inženiermatemātikas katedras vadītājs
"Jaunais Inženieris" Nr. 17 (1126), 17.IV.98.

Interesanta grāmata

Kosmoloģiskā saule

Vaira Viķe Freiberga. Trejādas saules. Kosmoloģiskā saule. — R.: "Karogs", 1997, 240 lpp., ilustr.

Žurnāla "Karogs" apgādā iznākusi pazīstamās folkloras pētnieces, Latvijas un Kanādas Zinātņu akadēmijas locekles, psiholoģijas doktores Vairas Viķes-Freibergas daudzu gadu darba rezultāts. Tā vērīgumā un dzījumu folkloras pētnieki un cienītāji jau iepazinuši no grāmatām "Dzintara kalnā" un "Saules dainas". Triloģija "Trejādas saules" vainago līdzīnējos Vairas Viķes-Freibergas latviešu tautasdziesmu pētījumus, sniedzot plašu saules dainās balstītu tēmu un motīvu analīzi.

"Trejādu saulu" pirmais sējums "Kosmoloģiskā saule" aplūko kosmoloģiskās un maģiskās saules dainas — dziesmas, kurās atspoguļojas izpratne par Visuma uzbūvi, kā arī dziesmas, kurās atrodami ticējumi par metafiziskajām dabas un cilvēku dzīves likumībām.

Tiktāl — izdevēju anotācija. Pati Vaira Viķe-Freiberga grāmatas priekšvārdā raksta:

"Šīs grāmatas galvenais nolūks tomēr nav zinātnisku jautājumu risināšana, bet gan vēlme dalīties tieši ar latviešu publiku tais atziņās par dainām, ko līdz šim esmu paspējusi apgūt,

sekojot ilggadīgai dzīriai šo milzīgo dziesmu masu aptvert, izprast, "pierādināt" un padarīt par savu. Kaut dainas ir mūsu tautas plašākais un vērtīgākais mantojums, tā īsti pārmantots tas klūst tikai tad, ja mēs katrs spejām to apgūt, izbaudīt un izprast. Ko līdz tas, ja arīvū plauktos gul tik daudz dziesmu pierakstu, "ka katram latvietim iznāktu pa vienam", vai tas, ka istabā uz plauktu put biezi dainu sējumi ar neatgrieztām lapām? Dainām ir jākļūst par nopietnu daļu no katra latvieša garīgā pasaules, bet pati materiālu pārpilnība šeit var izrādīties par nopietnu šķērslī.

Katrā, kas būs kādreiz izmēģinājis mazu pastaiga pa lielākiem dainu krājumiem, būs droši vien konstatējis, ka lielās devās nemaz nav iespējams tās ilgi lasīt. Mēs gribat tās baudīt mazākās devās, mēs gribam plašāku kontekstu, kurā katru dziesmu situēt, un mēs itin bieži gribam kādu komentāru vai izskaidrojumu par to, kas tur pateikts. Tādas vismaz ir prasības, ko es pati esmu izjutusi, un uz tām esmu centusies atbildēt šai sējumā, domājot par katru ieinteresētu lasītāju, ne tikai speciālistiem vien."

Grāmatu ilustrējis un noformējis mākslinieks Ilmārs Blumbergs.

Starptautisks simpozījs — apkārtējā vide un biotehnoloģija

Belfasta, Lielbritānija, 22.—27. jūnijā

Belfastā notiks ceturtais starptautiskais simpozījs par biotehnoloģiju saistībā ar apkārtējo vidi.

Uzvars tiks likts uz biotehnoloģijas lomu ar piesārnojumu saistīto problēmu risināšanā, sākot ar ekoloģiskās bīstamības noteikšanu un beidzot ar noteikūdeņu attīrišanas un atkritumu pārstrādes tehnoloģijām.

Simpozījā būs iespēja iepazīties ar jaunākajām idejām un zinātnes atklājumiem visā pasaulei vides piesārnojuma problēmu risināšanā.

Tuvāka informācija:

Ms. Debbie Vance
LEDU House
Upper Galwally BT8 8TB Belfast
United Kingdom
Tel: +44 1232 491031;
Fax: +44 1232 691432
E-mail: irc@ledu-ni.gov.uk

NETIE '98 — jaunas tendences industriālajās tehnoloģijās

Kosika, Slovākija, 3.—9. septembris

Pirmā Centrāleiropas konference par jaunām tendencēm industriālo tehnoloģiju jomā notiks Kosikā, Slovākijā. Konferenci organizē un atbalsta Eiropas Savienības TEMPUS-PHARE programma.

Konferences mērķis ir iepazīstināt ar jaunajām industriālās tehnoloģijas metodēm. Tā arī aicinās uz dialogu ekspertus, Slovākijas kompānijas un izglītības iestādes.

Konference būs sadalīta divās daļās, pirmajā daļā uzstāsies eksperti no Eiropas Savienības valstīm, Japānas, Centrālās un Austrumeiropas, bet otrajā daļā paredzēts aplūcot sekojošas tēmas:

- industrial engineering and productivity improvement strategies
- business process re-engineering and manufacturing strategies
- production planning and control
- design, simulation and revitalization of manufacturing systems
- logistics
- total quality management
- human resource management
- education and training in industrial engineering
- continuous improvement of enterprise processes
- production automation and information systems

Tuvāka informācija:

Technical University of Kosice
Departament of Industrial Engineering
Ms. Marcela Haluskova
9 Letna
SK-04200 Kosice
Tel./Fax +421 95 6331958
E-mail: marcela@ccsun.tuke.sk
val
University of Zilina
Departament of Industrial Engineering
Mr. Jan Kosturiak
Vel'ky diel
SK-01026 Zilina
Tel./Fax +421 89 53541
E-mail: kostur@fstrov.ute.sk
<http://fstrov.ute.sk-kpi>

Bioprocesu

Inženierijas kurss

Supetara, Bračas sala, Horvātija,
28. septembris—2. oktobris

Europas Biotehnoloģijas Federācija (EFB) piedāvā tās jauno projektu — Bioprocesu Inženierijas kursu. Kurss plānots Ph. D. studentiem un pieredzējušiem biotehnologiem no zinātniskiem institūtiem, universitatēm un rūpniecības. Kursā būs ietvertas lekcijas, apvienotas ar uzdevumiem, datora izmantošanu un demonstrācijām. Programmā tiks iesaistīti Eiropas labākie lektori. Īpaša uzmanība tiks pievērsta arī dalībnieku aktivitātēm. Šā pasākuma mērķis ir parādīt biotehnologu jaunajai paudzei biokīmijas inženierzinātnes iespējas.

Organizatori:

National Institute of Chemistry, Slovenia
Croatian Society of Biotechnology
PLIVA d.d., Croatia
Reģistrācijas formas Internetā:
<http://rujer.irb.hr/gpozek>

Izstāde slēgta. Lai dzīvo izstāde!

Jau krietnu laiku Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidija apmeklētājus, vai tie būtu oficiāli viesi vai dažādu darba grupu, kā arī nodaļu pasākumu dalībnieki, prieceja LZA goda locekļa mākslinieka Jāņa STRUPUĻA darbu izstāde Senātā sēžu telpas "prieķškambārī". Mākslinieks, kurš izpelnījis ievēribu un atzinību ar izciliu zinātnes un medicīnas darbinieku portretējumu medaļas un plaketēs, kurš ir Akadēmijas Lielās medaļas, vārdbalvu medaļu, kopā ar P. Stradiņa Medicīnas vēstures muzeju pasniedzamās Asklēpija statuetes un Valsts emeritēto zinātnieku krūšu nozīmes autors, vienmēr atsaucies uz Akadēmijas aicinājumiem, tādēļ viņš bija pirmsais, kurš piekrita nelielo, gaišo telpu "apdzivot" ar saviem darbiem.

Telpas nelielie izmēri bija ļoti piemēroti mākslinieka J. Strupuļa smalkajai, filigrānajai mākslai — viņš uzstājās ne tikai kā medaļu un plakešu autors, bet arī kā elegants grafiķis un gleznotājs. 14.

majā, kad uz izstādes svinīgo slēgšanu bija ieradušies arī Akadēmijas goda locekļi Biruta Baumane, Džemma Skulme, Auseklis Baušķenieks un Indulis Ranka, domas vērps ap turpmāko izstāžu ideju. Protams, ka te nevar izstādīt liela izmēra glezna vai skulptūras. Jāmeklē kāda neparastāka, asprātīgāka pīeja. Tūdaļ jau pieteicās Indulis Ranka — ar savu monumentalā skulptūru fotogrāfijām un nelielām kopijām. Ko izdomās mūsu izcilās gleznotājas, to rādis laiks. Auseklis Baušķeniekiem asprātību pats Dievīnš šūpuļ līcis. Gaidīsim.

Kādu vērā nemamu domu izteica māksliniece Džemma Skulme. "Mani mazāk interesē, kā zinātnieki vērtē manus darbus, bet gan tas, ko viņi dara paši, viņu domas par savu darbu". To derētu nemt vērā turpmākajos sarīkojumos ar goda locekļu piedališanos.

Z. K.

Interesanta grāmata

Andrievs Niedra

Tautas nodevēja atmiņas.

"Zinātne", 1998

Šis pabiezais sējums, iespiests pēc "Straumes" izdevuma "Tautas nodevēja atmiņas", Andrieva Niedras piedzīvojumi cīņā pret lielinieciem, I daļa — 1923., II daļa — 1924., III daļa — 1930. gadā, nav tikai vēstures liecība un kāda sarežģīta, pat traģiska likteņa izgaismojums. Tajā ir viss, ko mācītājam, tautā folklorizētās dziesmas "Dažu skaistu ziedu" vārdu autoram, zemniecības aizstāvīm un islaicīgās "Niedras valdības" ministru prezidentam pārmeta — naivums, netālredzīga draugu izvēle (domāti Latvijas neatkarības draugi), bet nevar nenolikt galvu šī cilvēka drošīdbas un konsekvences priekšā. Tas ir konsekventi naids pret lielinieciem un drošīdbas, kas pilnībā attaisno apakšvirsakstā likto vārdu "piedzīvojumi" — gan bēgot no kīlnieku likteņa un drošas nāves 1917. gadā, gan vairākkārtīga frontes pāriestā, briest pa Tieplpurvu 1919. gadā.

Ko Niedra kā cilvēks ieguva un ko zaudēja? Uz to viņš pats atbild kādā sarunā par Rīgas atbrīvošanu:

"Savu darbu un vietu es esmu jau zaudējis cīņā pret lielinieciem. Savu mantu esmu upurējis priekš tā paša noluka. Mana familija ir izkaisīta. Trīs dēlus esmu nodevis karā cīnīties pret lielinieciem. Man, taisnību sakot, vairāk nekas neatliek ko zaudēt, kā tikai mans godīgais vārds. Kad viss cits ir upurēts — upurēšu arī to. Tie 250 000 mirēji Rīgā to ir vērts. Ja mums izdodas — viņi ir glābti. Ja neizdodas — zaudējis esmu es viens pats. Aiziešu niciņāts. Un, ja ieliks cietaumā, — nosēdēšu pāra gadus."

Notika tā, ka Rīgu atbrīvoja, un Niedra "aizgāja niciņāts".

No visa varonības, pašaizlīdzības, nodevības, zemiskuma, savīguma un noziedzības konglomerāta, kas pār Latviju gāzās dažos (1917—1919) gados, kad cilvēka dzīvība bija izēstas olas čaumalas vērtā, grāmatā vēl gribētu atzīmēt divus momentus. Vienu — interesantu, otru — pamācošu. Interesants ir Bermonta personības, motīvu un darbības traktējums, kādu līdz šim nebija nācies lasīt. Otrs — tolaik vēl pavisam jaunā "praktiskā lielinieciem" analīze.

"Praktiskā lielinieciem attīstība raksturojama šos vārdos tā:

- 1) vispirms cilvēki atradinās no **ražīga darba**;
- 2) tad viņi sāk atrauties no darba vispār;
- 3) **ražošanai mazinoties**, viņi vispirms sāk dzīvot no **sava sagāda**;

4) pēc tam bija spiesti kerties pie **sveša sagāda**;

- 5) līdz ar to bija sasniegts praktiskā lielinieciem īstais uzdevums: sagrābt, aizstāvēt un sadalīt atrastos krājumus."

"Praktiskā lielinieciem" saknes Niedra redzēja jau cara Krievijas armijā, kur miljoniem cilvēku neko neražoja, bet dzīvoja no valsts dotā. Tāpat no valsts dotā dzīvoja viņu ģimenes locekļi, kas bija palikuši bez apgādnieka. Uz lekšķrievju evakuēto un neatjauno rūpniču strādnieki. Bēgļi no robežapgabaliem. Cilvēki tika atradināti no darba un pieradināti "prasīt taisnīgu sadalī". Vai kaut ko no tā mēs nedzirdam arī tagad priekšvēlēšanu programmās un solījumos — nacionālēsim denacionalizēto, atņemsim sagrābto utt. "Praktiskais lielinieciem" ir ļoti dzīvelīgs un augsne tam ir gana iediena.

Jauniegūtās ārzemju grāmatas Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā

01.04.1998.

1. Ahren, Yizhak. Psychoanalytic Behandlungsformen. Bonn, 1996.
2. Führ, Christoph. Deutsches Bildungswesen seit 1945. Bonn, 1996.
3. Stromsholm, Gustav. De homosexuella som kyrkling spelbricka: Diss. Abo, 1997.
4. Lassila, Pertti. Geschichte der finnischen Literatur. Tübingen, 1996.
5. Boehm, Max von. Die Mode: Eine Kulturgeschichte vom Mittelalter bis zum Barock: In 2 Bd. München, 1996.
6. Beiträge zum Sprachkontakt und zu den Urkundensprachen zwischen Maas und Rhein. Trier, 1995.
7. Der Islam in der Gegenwart. München, 1996.
8. Handbuch der mitteleuropäischen Sprachminderheiten. Tübingen, 1996.
9. Einarsson, Bjarni. The settlement of Iceland; A critical approach: Diss. Reykjavik, 1995.
10. Tadao, Sato. Nippon Eiga-shi 1896—1940=[Japānas kino vēsture]. 1. sēj. Tokyo, 1995.
11. Yoshiyuki, Morita. Nippongo no shiten=[Japānu valodas īpathības]. Tokyo, 1995.
12. Kozma, C. Late time emission from core-collapse supernovae. Stockholm, 1996.
13. Handbuch Weltreligionen. Wuppertal, 1996.
14. Dahlmann, Dittmar. Die Provinz wählt: Russlands Konstitutionell-Demokratische Partei und die Dumawahlen 1906—1912. Köln etc., 1996.
15. Klassiker der Sprachphilosophie: Von Platon bis Noam Chomsky. München, 1996.
16. Deringer, Ludwig. Das Bild des Pazifischen Nordwestens von den Anfängen bis zur Gegenwart: Vergleichende Studien zur kanadischen und amerikanischen Literatur zwischen Regionalismus und Universalismus. Tübingen, 1996.

17. Eurolatein: Das griechische und lateinische Erbe in den europäischen Sprachen/Hrsg. von H. H. Munske u. A. Kirkness. Tübingen, 1996.
18. Bihlmeyer, Karl, Tüchle, Hermann. Kirchengeschichte: In 3. Bd. Paderborn, 1996.
19. Wallberg, P. Distribution and fate of polychlorinated. Stockholm, 1998.
20. Leeuw, W. Presentation and exploration of flow data. Goteborg, 1997.
21. Troell, M. Intensive fish cage farming. Stockholm, 1996.
22. Egging, Brian R. Biosensors: An introduction. Chichester etc., 1996.
23. Bamfield, Peter. Research and development management. Weinheim etc., 1996.
24. Crime and criminology at the end of the century: IX Baltic Criminological Seminar, 1996 May 22—25. Tallinn, 1997.
25. Estonian economy 1996—1997. Tallinn, 1997.
26. "Aufarbeitung von Geschichte und Folgen der SED-Diktatur in Deutschland". Enquête-Kommission. Materialien der Enquête-Kommission/Hrsg. vom Dt. Bundestag: In 18 Teilebänden. Baden-Baden, 1995.
27. Muren, E. Tachykinin — related neuropeptides in the madeira cockroach. Stockholm, 1996.
28. Carlsson, H. On shuffling decks with black and white cards. Goteborg, 1996.
29. Silversand, C. Vitellogenesis in teleost fish. Goteborg, 1996.
30. Antonopoulou, E. Feedback control of reproduction in Atlantic salmon. Stockholm, 1998.
31. Wanderoy, M. Up-regulation of dopamine D2 receptors. Stockholm, 1998.
32. Othmer, Jürgen. Dachdeckungen mit Titanzink: Diss. Hannover, 1995.
33. Lindegård, M. Spatial population structure of bivalves in shallow marine sediments. Goteborg, 1996.

DISERTĀCIJU AIZSTĀVĒŠANA

1998. gada 29. maijā plkst. 12.30 LV Koksnes ķīmijas institūta Habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēdē Rīgā, Dzērbenes ielā 27, 266. telpā.

GALIJA ŠULGA

aizstāvēs habilitācijas darbu "Lignīnu saturšie interpolimēru kompleksi: iegūšana, reakcijas, īpašības, pielietošanas perspektīvas" ķīmijas habilitētā doktora zinātniskā grāda iegūšanai.

Recenzenti: Dr. h. kām. Pēteris Erīšs, Dr. h. kām. Sergejs Trusovs, Dr. h. inž. Mārtiņš Kalniņš.

Ar habilitācijas darbu var iepazīties LV KKI bibliotēkā Dzērbenes ielā 27, 322. telpā.

***

1998. gada 3. jūnijā plkst. 17.00 LU Fizikas un matemātikas fakultātē (Raiņa bulv. 19, 12. auditorija) notiks LU Habilitācijas un promocijas padomes matemātikā atklātā sēde, kurā

EVIJA LIEPA

aizstāvēs promocijas darbu "Markova impulsu dinamiskās sistēmās bāzētu kocīku robežteorēmas un stabilitātē" matemātikas doktora zinātniskā grāda iegūšanai.

Recenzenti: Dr. h. mat. A. Lorencs (LU), Dr. h. mat. V. Koroljeks (Ukrainas ZA), Dr. mat. K. Šadurskis (RTU).

Ar habilitācijas darba kopsavilkumu iespējams iepazīties LU bibliotēkā Kalpaka bulv. 4.

Piezīme. "Zinātnes Vēstneša" 1998. gada 27. aprīļa numurā ievietotajā informācijā par Andreja Reinfelda habilitācijas darba aizstāvēšanu izzagusies kļūda. Par balsojuši 11 padomes locekļi, nevis 1 kā norādīts tekstā.

***

1998. gada 16. jūnijā plkst. 13.00 Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Dabaszīnātu un matemātikas fakultātē Daugavpilī, Parādes ielā 1, 226. auditorijā notiks Cīetiņu un fizikas promocijas padomes sēde, kurā promocijas darbu "Nelineārā polarizācija (Pb, Sr) TiO₃ cietos šķidumos" fizikas doktora grāda iegūšanai aizstāvēs.

LOLIJA PODIŅA

***

1998. gada 16. jūnijā notiks LU Pedagoģijas habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēde (Kronvalda b. 4, 252. aud.).

Plkst. 13.00 promocijas darbu pedagoģijas doktora zinātniskā grāda iegūšanai aizstāvēs

JĀNIS ROZENBLATS

Redakteore Zaiga Kipere.

"Zinātnes Vēstnesis".

Laikraksts iznāk kopš 1989. gada.

Reģistrācijas apliecība nr. 75.

Izdevējs: Latvijas Zinātnieku savienība.

"Science Bulletin" Association of Latvian Scientists.

Temats "Profesionālo vērtību veidošanās audzēkņu un skolotāju pedagoģiskā mijiedarbībā Tehniskajā ģimnāzijā".

Recenzenti: J. Heids, Dr. habil. psych., profesors (Vācija); Dz. Meikšāne, Dr. habil. paed., LU profesore; I. Plotnieks, Dr. habil. paed., LU profesors.

Plkst. 15.00 promocijas darbu pedagoģijas doktora zinātniskā grāda iegūšanai aizstāvēs

IVETA DAMBE

Temats "Studijas kā studentu savstarpējo attiecību pilnveidošanās pamats".

Recenzenti: R. Garleja, Dr. habil. paed., LU profesore; Ā. Karpova, Dr. habil. psych., LU profesore; S. Zāke, Dr. paed., LPA docente.

Ar promocijas darbiem var iepazīties LU bibliotēkā un Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā.

***

1998. gada 18. jūnijā plkst. 14.00 Meža ielā 1/4, 435. auditorijā notiks RTU inženierzinātņu nozares habilitācijas padomes H-07 sēde.

Promocijas darbu inženierzinātņu doktora zinātniskā grāda iegūšanai aizstāvēs

LUDMILA ALEKSEJEVA

Promocijas darba temats "Lēmumu pieņemšanas atbalsta sistēmu izstrādāšanas principi un procedūras organizatoriskajās sistēmās".

Recenzenti: Dr. h. sc. ing. J. Grundspenķis, fiz. mat. zin. doktors A. Jazenīns (Krievija), Dr. sc. ing. O. Krūmbergs.

Ar promocijas darbu var iepazīties RTU Zinātniskajā bibliotēkā Kalķu ielā 1a.

***

1998. gada 18. jūnijā plkst. 16.00 Meža ielā 1/3, 504. auditorijā notiks RTU inženierzinātņu nozares habilitācijas padomes H-07 sēde.

Promocijas darbu inženierzinātņu doktora zinātniskā grāda (Dr. sc. ing.) iegūšanai aizstāvēs

PAVELS RUSAKOVS

Promocijas darba temats — "Moderno objektorientēto programēšanas valodu īpašību salīdzinošā analīze un attīstības tendences".

Recenzenti: Dr. h. inž. L. Novikis (RTU), Dr. h. inž. J. Kopitovs (RAU), Dr. dat. J. Borzovs (RIT).